

Fontamara, les forces del mal

Dll, 7/10/2019 per Josep Lligadas

[Una font que raja sempre](#)

Devia tenir 19 o 20 anys, quan em vaig llegir la novel·la *Fontamara*, d'Ignazio Silone. No sé com la vaig descobrir. Potser a través del Joaquim Gomis, que era un entusiasta de les històries de perdedors, segurament perquè personalment s'hi sentia molt en comunió.

La novel·la em va enganxar, i me'n van quedar des de llavors, dins el cap, dues o tres escenes que de tant en tant em tornen. Aquest estiu me n'hi va venir una d'elles, i vaig pensar que seria bona cosa tornar a llegir la novel·la. Em feia por no poder fer-ho, perquè cada cop sóc més incapaç de seguir històries de ficció –siguin relats escrits, sèries de televisió o pel·lícules–, en què hi hagi gaires escenes de gent que s'ho passa malament, en el nivell que sigui.

Però la novel·la em va tornar a enganxar i la vaig llegir pràcticament d'una tirada. Em va enganxar perquè està magníficament escrita, i perquè està magníficament traduïda per Joan Fuster. La manera d'escriure d'Ignazio Silone em recorda, d'alguna manera, la forma d'explicar la passió de Jesús als evangelis: sense recrear-se en el dolor, sense necessitar la sang per fer captar el que passa i –en el cas de Silone més i en el dels evangelistes menys– amb unes puntes d'ironia que no estan gens fora de lloc. Res a veure, per exemple, amb l'orgia de sang i fetge amb què Mal Gibson va destrossar la passió. I a més, tot plegat transmès en català, com he dit, per Joan Fuster, del qual no cal explicar res, sinó només que fa gràcia trobar-se de tant en tant alguna “nota del traductor” per justificar l'ús de tal paraula o tal expressió davant les previsibles reticències dels mestretites de la llengua.

Ignazio Silone va escriure *Fontamara*, la seva primera novel·la, l'any 1930, quan just tenia 30 anys, després d'haver estat militant i dirigent tant del partit socialista com del partit comunista italià, i d'haver-los abandonat tant l'un com l'altre per incomoditat ètica. Aleshores, va decidir instal·lar-se a Ginebra i posar-se a escriure sobre allò mateix per què havia militat en política: sobre la situació de la gent pobre, condemnada, a més, a ser-ho tota la vida.

La novel·la està situada a Fontamara, un poble fictici de les muntanyes dels Abruços, on les terres són d'uns amos sense pietat, i on els pagesos que viuen a la terra –els *cafoni*, una paraula italiana intraduïble, que equivaldria més o menys al nostre aixafaterrossos, però que el traductor, amb bon seny, manté en la llengua original– l'únic que poden fer és mirar de sobreviure i mirar que la situació no se'ls espatlli encara més.

I el tema de la novel·la és aquest: com la situació, efectivament, pot espatllar-se encara més. És el que aconseguirà l'arribada del feixisme, que en aquells anys en què escriu Silone ja porta un cert temps de funcionament, suficient com perquè hagi quedat clar com aniran les coses.

La novel·la, però, no és una novel·la sobre el feixisme. És una novel·la sobre els *cafoni*, i sobre tots els *cafoni* del món assetjats per les forces del mal en els seus múltiples rostres. Però no forces demoníaqes, o forces del destí, o forces que estan per damunt de la realitat empírica. No, no, les forces del mal són forces

humanes, estrictament humanes. Aquestes forces, en la novel·la, prenen el rostre de l'Empresari, que així és anomenat l'alcalde posat pels feixistes, que mostra clarament amb les seves actuacions que el mal no té cap aturador, i que es veu amb cor de destrossar la vida dels pobres com ningú no havia fet mai abans. Però no sembla gaire millor don Circonstanza -magnífic nom!-, l'alcalde de l'època anterior, suposadament democràtica, però que ara, en la nova situació, s'ha col·locat ben de pressa en el nou cercle de poder, fent veure, però, amb tota la hipocresia del món, que ell serà un bon intercessor per als *cafoni*.

Segurament que, avui, no tenim per aquí a prop *cafoni* com els de Fontamara a l'any 1930. Però tenim tota mena de situacions sense sortida com aquelles. Aquí, no tan greus, però un no pot deixar de pensar en els immigrants i els refugiats i, més encara, en els homes i dones sense futur que malviuen a l'Àfrica, o a Àsia, o a Amèrica Llatina... ¿I l'Empresari? L'Empresari és Trump, i és Bolsonaro, i és el per ara -i que duri així!- desnonat Salvini. I són tants i tants personatges foscos que mai no coneixerem. ¿I don Circonstanza? ¿Qui és don Circonstanza? ¿I qui són tots els altres que circulen per allà al voltant? A aquests segurament que no cal buscar-los noms ni rostres concrets, però sí adonar-se que, a molts diversos nivells, amaguen totes les complicitats de molts, començant potser, ni que sigui per omissió, per nosaltres mateixos. No, no es tracta de culpabilitzar-se, que no acostuma a servir de gran cosa. Però sí de tenir els *cafoni* al cap i, com ells, preguntar-se: ¿Què farem?

En fi. Us recomano molt que, si podeu, us llegiu la novel·la. Dic si podeu, perquè em sembla que després l'edició que en va fer el Club dels Novel·listes l'any 1967 no s'ha reeditat més en català. I és una mancança greu, per la novel·la en si i per la traducció. En castellà sí que se n'han fet noves edicions, i segurament que es deu poder trobar al mercat. Ja dic, per poc que pugueu, llegiu-vos-la.